

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezinárodních studií Brno

Hodnotový systém mládeže a jeho vliv na kriminalitu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Vypracoval:

Jaromír Hasil

Brno 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Hodnotový systém mládeže a jeho vliv na kriminalitu“ vypracoval samostatně s použitím informačních zdrojů uvedených v příloženém seznamu.

.....

Jaromír Hasil

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za jeho velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Janě za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce a v průběhu studia, a které si nesmírně vážím.

Jaromír Hasil

OBSAH

Úvod.....	1
1 HODNOTY A HODNOTOVÝ SYSTÉM MLÁDEŽE.....	3
1.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	3
1.1.1 Klasifikace hodnot.....	4
1.1.2 Proces tvorby hodnot.....	6
1.2 MLÁDEŽ A HODNOTY.....	7
1.2.1 Charakteristika období dospívání.....	7
1.2.2 Hodnotový systém mládeže.....	10
1.2.3 Údaje o hodnotové orientaci mládeže.....	11
1.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	15
2 KRIMINALITA MLÁDEŽE.....	16
2.1 VYMEZENÍ POJMŮ.....	16
2.2 OBECNĚ K VÝVOJI KRIMINALITY.....	17
2.3 TRESTNÍ ČINNOST DĚTÍ A MLADISTVÝCH.....	18
2.4 STATISTIKA KRIMINALITY MLÁDEŽE.....	23
2.5 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	24
3 VLIVY OVLIVŇUJÍCÍ TVORBU HODNOT A POSTOJ MLÁDEŽE KE KRIMINALITĚ.....	25
3.1 VLIV RODINY.....	25
3.2 VLIV ŠKOLY.....	27
3.3 VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE.....	30
3.4 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	31
4 APLIKAČNÍ ČÁST.....	32
4.1 VLIV HODNOTOVÉHO SYSTÉMU NA KRIMINALITU MLÁDEŽE.....	32
4.2 NÁVRH ŘEŠENÍ.....	33
4.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	36
Závěr.....	37
Resumé	39
Anotace.....	41
Literatura a prameny.....	42

ÚVOD

V dnešní uspěchané, spotřební a materialisticky založené společnosti se pomalu, tak jak odchází starší generace, vytrácí hodnoty, které uznávali naši předkové, dědečci a babičky. Hodnoty morální, založené hlavně na náboženství a víře v něco vyššího.

V posledních několika desetiletích v České republice došlo k obrovské změně v hodnotovém žebříčku celé společnosti. Mladá nastupující generace, která nepoznala omezení totalitního systému, má obrovský přísun informací, mnohdy negativně ovlivňujících její postoje. O hodnotovém systému dnešní mládeže a o jeho vlivu na postoje mládeže k životu, na kriminalitu mládeže, se v dnešní společnosti zatím moc nemluvilo a existuje u nás jen velmi málo odborných publikací. Situace se však začíná lepšit. Podle mého názoru hlavně z důvodu dlouhodobě se zvyšujícího podílu dětí a mládeže na trestné činnosti. Objevují se speciální programy pro mládež zabývající se prevencí rizikového chování a programy na podporu rozvoje volnočasových aktivit. Probíhají empirické výzkumy týkající se problematiky hodnot, mládeže i kriminality. Velmi důležité je, aby se tyto poznatky dostaly do povědomí široké veřejnosti a snad i tato práce bude pomyslnou „troškou do mlýna“.

Cílem mé práce, která pojednává o problematice hodnotového systému mládeže a jeho vlivu na kriminalitu, je přispět k charakteristice současného způsobu života mládeže v naší společnosti a naznačit možnosti ovlivňování hodnotového systému mladé generace ve prospěch řešení stále aktuálnějšího problému kriminality mládeže.

První kapitolu „Hodnoty a hodnotový systém mládeže“ jsem rozdělil na dvě nosné podkapitoly. První z nich s názvem „Teoretická východiska“ nám dává možnost orientovat se ve spleti pojmů, klade si za cíl objasnit základní pojmy, jako jsou hodnoty, hodnotový systém a zaobírá se procesem tvorby hodnot. Jsou zde uvedeny dvě teorie, které mě zaujaly, a které podle mého mínění, tuto problematiku dostatečně popisují. Druhá podkapitola „Mládež a období dospívání“ zprostředkovává poznatky o psychickém vývoji a osobnosti adolescenta a jejím dotváření, o jeho vztazích k okolnímu světu, popisuje vývojové zvláštnosti tohoto složitého období v životě člověka a hodnotový systém dnešní mládeže. Pro zajímavost je zde tabulka s výsledky

empirických výzkumů, probíhajících mezi mládeží v minulých letech, vypovídajících o konkrétních hodnotách, životních cílech a problémech dnešní mládeže.

Druhá kapitola s názvem „Kriminalita mládeže“ se zabývá trestní činností dětí a mládeže a objasňuje pojmy mladiství, mládež, kriminalita aj. Je zaměřena na příčiny a specifické znaky kriminality mládeže, jsou zde popsány osobnostní faktory i charakteristika mladistvého a nezletilého delikventa, rodinné a školní prostředí, životní spokojenost, hodnoty a náplň volného času delikventní mládeže. Dále zde uvádím vybrané statistické údaje, kterými lze ilustrovat skutečnost, že stav delikvence dětí a mladistvých v ČR je skutečný společenský problém a v nejbližší budoucnosti nelze počítat s nějakým rychlým radikálním obratem v řešení tohoto problému k lepšímu.

Kapitola třetí „Vlivy ovlivňující tvorbu hodnot a postoj mládeže ke kriminalitě“, se zabývá vlivy, které ovlivňují život dnešní mládeže. Vzhledem k rozsahu práce se zabývá pouze těmi jevy, které mají podle mého mínění na danou problematiku největší vliv. A to vlivem rodiny, školy a volného času.

Snahou poslední čtvrté kapitoly s názvem „Aplikační část“ je dát odpověď na otázku, jak moc ovlivňuje hodnotový systém mladého člověka jeho vztah ke kriminalitě, naznačit možnosti ovlivňování hodnotového systému mladé generace ve prospěch řešení problému kriminality mládeže a dát odpovědět na otázky proč a jak učit mládež kladným hodnotám.

Základním přístupem k řešení této práce byl přístup systémový. Hlavní metodou při jejím zpracování byla obsahová analýza dostupných materiálů a z ní logické a deduktivní vyvození závěrů.

1 Hodnoty a hodnotový systém mládeže

1.1 Teoretická východiska

„Respektovaná a univerzálně přijatelná hodnota prospívá jak člověku, který ji uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná.“¹

Pojem hodnoty, pokud jde o jeho podstatu, není v dějinách filozofie jednoznačně definován. Mluvíme-li o hodnotách, máme na mysli buď všechno, co nám přináší uspokojení, co uspokojuje naše potřeby a zájmy, nebo máme na mysli hodnoty v užším slova smyslu, základní kulturní kategorie, které odpovídají našim vyšším ideálům, zvláště sociálním, mravním a estetickým.

Hodnoty se vyznačují specifickými kvalitami, podstatné je jejich obsahové zaměření a objektivní, společenská, historicky vzniklá významnost. Zaujímají významné místo v motivační struktuře člověka a v jeho chování. V hodnotách, které člověk uznává a o něž usiluje, se odráží vlastnosti jeho charakteru. Význam hodnot a jejich hierarchický systém je determinován společensky. Vyjadřuje to, co je pro společnost užitečné, prospěšné, cenné v současnosti i budoucnosti. Osobní hodnoty se u každého jednotlivce liší. Stejně je tomu i u společenských skupin. Rodiny, dětské i pracovní kolektivy, profese, kluby, spolky, církve, etnické skupiny, národy, se navzájem odlišují především tím, co pokládají za důležité a žádoucí, tedy svými hodnotovými orientacemi.²

Můžeme říct, že hodnoty lze zpravidla seřadit do jakéhosi žebříčku, podle toho, jak velký význam jim v životě přisuzujeme. Můžeme je členit podle obsahu na hodnoty materiální a duchovní, nebo podle toho, na kolik jsou v životě člověka realizovány, na hodnoty žité nebo jen proklamované. Funkční hodnotový systém by měl být v souladu s celkovým zaměřením člověka a realistický natolik, aby byl pro život použitelný.

---

¹ Eyr, L.- Eyr, R.: Jak naučit děti hodnotám. Praha: Portál, 2000, str.12

² Taxová, J. Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, str.144

1.1.1 Klasifikace hodnot

V odborné literatuře se zajisté objevuje velké množství teorií, které rozdělují námi uznávané hodnoty, podle různých kritérií. Vzhledem k rozsahu práce si představíme pouze dvě z nich. Dvě teorie, které mě zaujaly, a které podle mého mínění, tento jev popisují dostatečně.

První z těchto teorií rozděluje hodnoty podle dimenzí, v nichž člověk prožívá sebe i svět, na hodnoty přírodní, civilizační a duchovní. Druhá, kterou vytvořily manželé Eyrovi, ověřující si své domněnky na vlastních dětech, je mi jako tátovi dvou dětí osobně bližší, si klade otázku, jestli existují nějaké opravdu univerzální hodnoty. Nepodmíněné, neměnné, nezávislé na jednotlivých druzích náboženství. Jestli lze najít univerzální pravidla chování, která jsou vždy správná a mohou být přijata jako správná. Zaměřuje se především na ty hodnoty, které by měli rodiče vštěpovat svým dětem, aby jejich život byl přínosem nejen pro ně, ale i ostatní. Rozděluje hodnoty člověka na hodnoty bytí a dávání.³

Hodnoty přírodní, civilizační a duchovní⁴

- Hodnoty přírodní
  - Vitální, životní: odpovídají potřebám přírodní existence. Jsou výrazem tendence udržet a rozvinout život organismu, jedince i druhu. Patří sem přírodní podmínky zdraví, zdatnosti, svěžesti, tělesného blaha a uspokojení smyslů. Člověk nadále zůstává součástí přírody a tak hodnoty vitální jsou pocíťovány nejintenzivněji. Život má pro člověka nevyjádřitelnou cenu, jako základní podmínka, možnost, šance, předpoklad realizace hodnot.
  - Sociální: vyplývají z přírodou daného vztahu člověka k druhým lidem a k sobě samému. Člověk má potřebu družnosti, vzájemnosti a touží po citové odezvě. Zároveň se chce uplatnit, být uznáván, oceňován, chce mít úspěch. Hodnotami jsou tu žádoucí mezilidské vztahy a city.

³ Eyr, L.- Eyr, R. Jak naučit děti hodnotám. Praha: Portál, 2000, str.11-15

⁴ Macek, P. Adolescence. Praha: Portál, 1999, str.207

- **Duchovní hodnoty**

Jsou hodnoty ideální. Patří mezi ně poznatky, vědomosti, normy, principy, ideje a ideály. Existence ideálů jako nejvyšších hodnot, se kterými se člověk ve svém životě prakticky nesetkává, leckdy působí silněji než hmotná realita. Ideály, ideální hodnoty, mají obrovskou inspirační a mobilizující sílu. Patří mezi ně ideály pravdy, dokonalého poznání skutečnosti, ideál dobra, dokonalosti, svobody, krásy a lásky. Dávají smysl lidské existenci. Jsou svobodně vytvořeny naším citem, vůlí i rozumem.

- **Civilizační hodnoty**

Jsou podmínkou i výsledkem společenské organizace od elementárních tlup, rodin, rodů a národů k státu a právnímu zřízení. Zbavují člověka bezprostřední závislosti na přírodním prostředí, přinášejí mu užitek a komfort, vytvářejí jeho materiální kulturu. Patří sem prostředky komunikace (řeč, písmo, prostředky šíření informací), výroby a směny (technika, ekonomie společnosti) a společenského poznání (kolektivní zkušenost, věda).

Chybou je, že v současnosti začínají civilizační hodnoty vytlačovat hodnoty přírodní i duchovní. V moderní společnosti se ekonomika stala cílem jednotlivců i politických a státních seskupení a prostřednictvím zákona koupě a prodeje se snaží určovat hodnotu všech věcí. Materiální kultura se stává cílem všeho snažení a proto je nutné zdůraznit, že pravá kultura se uskutečňuje až tam, kde člověk překračuje svět věcí a obrací se sám k sobě.

Hodnoty bytí a dávání

Jsou hodnotami, se kterými se každý jedinec setkává v průběhu svého života a které si lidské pokolení vytvářelo během svého vývoje. Každá generace však jednotlivým hodnotám přisuzuje jinou důležitost, jelikož doba jde ku předu a nároky na jedince se zvyšují, některé hodnoty se vytrácejí, nové se objevují. Je pravdou, že někdy je to spíše na škodu a při pohledu na dnešní společnost by bylo nejlepší, co se týká postoje k mravním hodnotám, aby se čas vrátil o sto let zpět. Význam některých hodnot se však v průběhu času nemění. Manželé Eyrovi tyto hodnoty, které by měli rodiče vštěpovat svým dětem, aby jejich život byl

přínosem nejen pro ně, ale i ostatní, rozdělily na hodnoty bytí a dávání. Je jasné, že zde nevyjmenujeme všechny hodnoty, které by bylo možné do těchto dvou skupin zařadit a je jenom na každém z nás co si do daného součtu hodnot přidá. Odpovědí na otázky proč a jak učit mládež kladným hodnotám se budeme zabývat ve třetí kapitole.

- Hodnoty bytí nám říkají kdo jsme. Patří sem poctivost, odvaha, mírumilovnost, samostatnost, výkonnost, sebekázeň, střídmost, věrnost a zdrženlivost.
- Hodnoty dávání (co dáváme druhým) jsou oddanost, spolehlivost, respekt a úcta, láska, nesobeckost a citlivost, vlídnost, srdečnost, spravedlnost a milosrdnost.

1.1.2 Proces tvorby hodnot

Vytvoření hodnotového vztahu k danému jevu či dané skutečnosti předpokládá interiorizaci hodnoty, její rozpoznání, rozumové a citové přijetí. Proces zvnitřňování hodnot prochází různými etapami s různou intenzitou poznání a prožitků. Nejprve jsou hodnoty registrovány a přejímány z okolí (nejčastěji z rodiny). Postupně dochází převážně k citovému přejímání hodnoty, často neuvědomělému, ovšem se značným emocionálním laděním ve smyslu kladném či záporném. Vyšší stupeň zvnitřnění hodnot představuje jejich racionální zpracování. Jedinec o ně projevuje aktivní zájem, uvažuje o nich, nové hodnoty zařazuje do již vytvořeného souboru či systému. Vzniká přesvědčení o významu a platnosti dané hodnoty. Nejvyšším stupněm interiorizace je pak vybudování takového systému hodnot, který vede k jednání, motivuje úsilí o jejich dosažení, pomáhá při rozhodování, stává se jedním z výrazných kritérií hodnocení i sebehodnocení. Hodnotový systém obsahuje celé okruhy hodnot, ekonomické, politické, etické, estetické, kulturní, biologické, vzdělávací aj. Mládež se s nimi setkává nejen ve formě společenských očekávání a požadavků ale i ve formě individuálních hodnotových systémů lidí a skupin, se kterými je v bezprostředním kontaktu.⁵

---

⁵ Taxová, J. Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, str.144

1.2 Mládež a hodnoty

Pro pochopení problematiky hodnotové orientace mládeže považuji za nezbytné objasnit si charakteristické znaky tohoto složitého období v životě člověka.

Zcela se ztotožňuji s tím, jak popsala dnešní mládež spisovatelka Alexandra Berková na jedné besedě se čtenáři. Podle ní je dnešní mládež jiná, mění se, protože se mění svět kolem ní. Nemůže být stejná jako ta před léty. Dnešní mládež je spíš více vystrašená a snaží se to skrývat. Mladé lidi již od dětství ovlivňuje reklama. Reklama v tom negativním slova smyslu. Americké seriály plné krásných, perfektních, bohatých, dokonalých, krásně oblečených a vesměs úspěšných lidí. Mladý člověk obklopený všudypřítomnou reklamou může o sobě začít pochybovat, pokud není perfektní a nemá samé jedničky, není středem v kolektivu apod. To vše způsobuje stres, mladí nemají životní zkušenosti, srovnání a často přeceňují různé situace. Berličkou jsou jim pak např. drogy, odlišují se výstředním oblečením, nechtějí být tuctoví, schovaní v davu. Ti, co se nejvíce odlišují, ti mají největší strach. Na druhé straně si myslím, že dnešní mládež má více možností a mladý člověk se zdravou sebedůvěrou, ať je malý, velký, tenký, tlustý, si svou cestu životem lehce najde a vyhne se všem nástrahám, které na něj po cestě číhají.

1.2.1 Charakteristika období dospívání

Často si dospělí postesknou: ta mládež, ničeho si neváží, to za našich časů apod. Ani si mnohdy neumíme přestavit, čím procházejí a že to nemají snadné. Jistěže, každá doba byla něčím těžká, ale oni to nemají o nic lehčí, i když si to řada z nás myslí.

O mládeži existuje řada mýtů. Od dob Aristotela si každá starší generace stěžuje na chování mládeže a v porovnání se svým mládím vidí její zkaženost. Mládež zase vnímá starší generaci jako konzervativní, nechápající ani mládež ani novou dobu.⁶

---

⁶ Sak, P.- Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004, str.7

Člověk prochází různými etapami svého vývoje. Každá etapa života je něčím zvláštní, nezapomenutelná, neopakovatelná, krásná, každá má své výhody a nevýhody. Všichni se snad shodneme, že tou nejvíce bolestivou je dospívání. Bývá označováno jako období multiprocesů, protože v něm pozvolna i bouřlivě, následně i současně probíhá řada procesů, které označujeme jako procesy růstu, zrání, dospívání a vyspívání, vývoje, socializace, osamostatňování apod.

Pro charakteristiku a hlubší objasnění problematiky dospívání však nestačí pouze konstatovat, že se z dospívajícími chlapci a dívkami stále něco děje. Podstatná je skutečnost, že tyto procesy probíhají velmi dynamicky a že jsou nakupeny do poměrně krátkých vývojových úseků. Během několika málo let se má dítě proměnit tělesně, fyziologicky, psychicky i společensky v dospělého člověka. Má mít zformovanou a vyhraněnou osobnost, ucelený světový názor, má být připraveno pro produktivní práci, pro začlenění do společnosti, pro zodpovědné manželství a rodičovství. Jednotlivé procesy vykazují vývojové a individuální odlišnosti. Velmi závisí i na aktivitě mladých lidí, na tom, do jaké míry jsou schopni přizpůsobovat se změněným životním podmínkám a novým situacím, jež dospívání přináší.

Dospívání je obdobím intenzivního zvnitřňování vnějších podnětů, norem, požadavků a vlivů, které se mění ve vědomosti, dovednosti, názory, hodnoty a principy jednání. Ty jsou pak nejen součástí vnějších projevů, ale jsou zároveň využívány v praktickém životě, v dalším učení, v mezilidských vztazích. Většina projevů dospívání má svou frekvenci a intenzitu výskytu. Některými jevy a procesy procházejí všichni mladí lidé (ukončení školní docházky, volba povolání), další změny postihují rovněž celou populaci ve stádiu dospívání, ale odehrávají se v různých etapách, různou rychlostí a intenzitou (pohlavní dospívání, růst, osamostatňování se), jiné nemusí všechny zasahovat stejnou měrou (citlivost, sklon k agresivitě, kolísavé sebevědomí). V dané populaci mají své zastoupení i extrémní stavy a mezní situace. Jako příklady mohou být uvedeny případy delikventního jednání, sebevražedné pokusy nebo nevázaný sexuální život.

Každý jedinec je však individualitou, má svou jedinečnou životní historii, je zasazen do sociálního kontextu své rodiny, bydliště, známých, má své pozice a role ve třídě, má přátele, kamarády, zažil úspěchy i neúspěchy, má své zájmy a životní plány.

Vývojové zvláštnosti období dospívání ⁷

V období dospívání člověk prochází mimořádnými tělesnými a psychickými změnami, které se mohou odrazit i v delikventním chování. Nesprávný přístup dospělých k dítěti může vést ke konfliktům a přehnané agresi, a to zejména v období puberty. V tomto období probíhá množství bouřlivých změn (fyziologické, intelektuální, citové, sociální i sexuální dozrávání). Mluví se o tzv. „druhé krizi originalnosti“, v které jde o silně projevený pocit vlastní individuálnosti a odlišnosti, což plodí jakýsi kult vlastní osoby. Projevuje se v zdůrazňování vlastního „já“, vzpourou vůči prostředí, často společenským negativismem, vzdorováním a agresi. Právě v tomto období má mládež mnoho problémů a starostí s přizpůsobením svého chování požadavkům společnosti, které často nabývá nežádoucí formy.

- **Vztahy k dospělým.** Nejvýraznější skupinu těžkostí představuje chování vůči dospělým, rodičům a vychovatelům, požadavkům, které reprezentují. Patří sem projevy nedisciplinovanosti, nepodřizování se příkazům, porušování školního řádu a zákazů všeho druhu. Nastávají změny vztahů mladistvých k rodině, které se vyznačují konflikty s rodiči a oslabením emocionální vazby na rodičích.
- **Vrstevnické vztahy.** Další kategorie těžkostí je spojená se vztahem k vrstevnické skupině, např. neschopnost najít si přátele, pocity osamělosti, nepochopení anebo na druhé straně nadměrně silná vazba na partu, zejména s delikventní náplní činnosti. Parta zvyšuje u jedince pocit sebejistoty a je podporou při činnostech směřujících k nezávislosti na autoritě dospělých.
- **Citový (emocionální vývin).** Za charakteristickou vlastnost emocionálního života dospívajících se považuje neobyčejná intenzita a živost citových prožívání. Dospívající lehce přechází od radosti ke smutku, od entuziasmu k znechucení, od naděje ke sklíčenosti. Charakteristický je strach ze společenského života, vzrůstá nesmělost, nedostatek sebedůvěry, objevují se deprese, vzplanutí lásky, sklony k podráždění. Hněv a agresivita představují nejčastější reakci na frustraci.

---

⁷ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_04/sejcovova.html

- **Sexuální dozrání.** Problém představuje předčasné navazování styků s osobami opačného pohlaví, přičemž právě v důsledku akcelerace se sexuální potřeby objevují dříve než před lety a dříve, než se člověk stane dospělým, finančně, sociálně, právně nezávislým.

Nemalé problémy v socializaci mládeže pramení i z faktu, že společnost akceptuje jako „hotového“ člověka zejména dospělého člověka, kterého považuje za schopného rozhodovat o sobě a své životní cestě. I když jsou mladí lidé často rozumově a intelektuálně vyspělí, nezbyvá jim než čekat na dospělost. Kvůli vzdělávání se tato „nedospělost“ přesouvá do stále vyššího věku, mladý člověk musí dlouho studovat, než se považuje za akceptovatelného v nějakém odvětví lidské činnosti.

1.2.2 Hodnotový systém mládeže

Hodnotový systém současného dospívajícího jedince se utváří ve složitých podmínkách. U pubescentů a adolescentů nacházíme různé stupně zvnitřňování hodnot různého zaměření, které mohou následovat po sobě, ale mohou existovat i současně. Některé hodnoty už mají podobu ucelenějšího systému (jde spíše o hodnoty základní, související s životními potřebami), vztah k hodnotám nadosobní povahy (spjaté se společenským fungováním a vyhraňováním světového názoru) se teprve vytváří. Dospívající jedinec prochází určitým vývojem, který je u každého v mnoha věcech odlišný. Příčiny rozdílnosti hodnotové orientace mohou být různé. Působí zde mnoho vnitřních i vnějších faktorů, různá úroveň zkušeností i předchozí výchova, vlivy sociálního prostředí. Všechny uvedené okolnosti komplikují úsilí o zjišťování hodnotových zaměření mladistvých.

Mládež je nejsenzitivnější skupinou společnosti, nejcitlivěji reflektuje změny ve společnosti, měnící se společenské podmínky a je hlavním subjektem změn hodnotového systému společnosti. Proto výzkum, analýza a poznání hodnotových orientací mládeže vypovídá o aktuálně se utvářejícím hodnotovém systému společnosti.

1.2.3 Údaje o hodnotové orientaci mládeže

V této části bych si dovolil prezentovat výsledky empirických výzkumů tvořící časovou řadu dat z let 1993, 1997, 2000 a 2002. Respondenti se zde vyjadřovali k jednotlivým hodnotám pomocí pětistupňové škály. Stupeň jedna znamená nejmenší význam, stupeň pět největší význam. Z četností byly spočítány pro každou hodnotu indexy jako vážené aritmetické průměry a na základě těchto indexů byla sestavena podle velikosti indexů tabulka. Údaje uvedené v tabulce jež je součástí Přílohy č.1 jsou výpovědi o hodnotové orientaci mládeže v roce 2002. V tabulce jsou z velkého množství dat vybrány jen ty, které jsou podle mého nejzajímavější.

Indexy hodnot ve věkových skupinách -2002	Věkové skupiny			
	15-18	19-23	24-30	Celkem
	Zdraví	4,76	4,87	4,88
Láska	4,64	4,68	4,66	4,66
Životní partner	4,39	4,65	4,61	4,59
Svoboda	4,58	4,56	4,50	4,53
Přátelství	4,55	4,58	4,45	4,51
Rodina a děti	4,16	4,48	4,54	4,45
Pravda, poznání	3,97	4,20	4,19	4,15
Zajímavá práce	4,01	4,06	4,00	4,02
Rozvoj vlastní osobnosti	3,99	3,98	4,05	4,02
Plat, další příjmy	3,93	3,98	3,86	3,91
Úspěšnost v zaměstnání	3,90	3,88	3,88	3,88
Vzdělání	3,97	3,77	3,90	3,87
Uspokojování svých zájmů, koníčků	3,84	3,86	3,71	3,78

Na základě analýzy indexů hodnot uvedených v tabulce můžeme vyvodit, že zdraví je připisována největší hodnota ve všech věkových skupinách. Česká společnost si uvědomuje, že zdraví je naprosto prvotní. Zdraví je předpokladem všech ostatních aktivit, bez zdraví ztrácí plno věcí význam, láska nemůže být plně prožita, materiální statky se stávají bezcenné. Navzdory prvnímu místu v žebříčku hodnot roste u mládeže závislost na drogách, alkoholismus a nikotinismus. Druhé místo zaujímá láska a opět se hodnoty u všech věkových skupin moc neliší. Lásce přikládá česká společnost opravdu velký význam. Na třetím místě je hodnota „mír, život bez válek“. Vždy, když lidé pocíťují ohrožení své bezpečnosti, stoupá preference této hodnoty a naopak. V dnešní době, kdy

nám globální média ukazují neustálou přítomnost války, terorismu a násilí, tato hodnota nabývá opět na důležitosti. Na dalším místě je hodnota „partner“. Zatímco láska je hodnota spojená s nejmladší sledovanou skupinou, hodnota „životní partner patří k věku 19-23 let. Ve věkové skupině 24-30 let převládá hodnota „rodina a děti“, což můžu osobně potvrdit. Mládež ve věku 15-18 let více preferuje vzdělání, demokracii, soukromé podnikání a společenskou prestiž. Mládež ve věku 19-23 let má nejvyšší indexy u hodnot životní partner, zajímavá práce a Bůh. Nejstarší skupina preferuje rodinu a děti, rozvoj vlastní osobnosti a veřejně prospěšnou činnost.⁸

Porovnání hodnotové orientace delikventní a nedelikventní mládeže

Z pedagogického hlediska je významné poznávat individuální hodnotovou orientaci i u těch jedinců či skupin, kde převládají nebo se objevují hodnoty společensky málo ceněné nebo dokonce nežádoucí (pseudohodnoty). Mladiství je obvykle přímo nepřiznávají, projevují se však v jejich životě jako postoje či preference určitých aktivit či objektů jako protiklad práce a učení. Mít dost peněz, užít si dokud je čas, využít příležitosti, nepřipouštět si příliš mnoho problémů- to jsou zdroje motivace, které nedávají záruku pozitivního vývoje mravního a ni osobnostního. Přitom je však důležité odlišit, zda jde o postoje a „hodnoty“ již relativně zafixované (přejaté z nevhodného prostředí, od nevhodných vzorů, okoukané z některých filmů) nebo o silácké výrazové prostředky blízké věkovým zvláštnostem puberty. V dospívání může jít i o takové jednání, které vyplývá z hledání a vlastního přehodnocování hodnot. Mladí lidé tu nejednou usilují o jakousi obranu proti stereotypnosti a konformitě a pokoušejí se o formování vlastních názorů.⁹

Vzhledem k tématu práce je jistě zajímavější zaměřit se na vliv hodnotové orientace na delikventní mládež a zkoumání rozdílů v preferencích hodnot mezi delikventní a nedelikventní mládeží. Tímto tématem se zabýval i výzkum s názvem Teoretická a empirická analýza etiologie kriminality mladistvých a delikvence nezletilých (2001), který se zabýval příčinami vzniku delikventního

---

⁸ Sak, P.- Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004, str.10-12

⁹ Taxová, J. Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, str.146

chování mládeže a probíhal pod záštitou Katedry pedagogiky při Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě.

Potvrdila se rozdílná hodnotová orientace delikventní mládeže (dále jen DM) a nedelikventní mládeže (dále jen NM). Delikventní mládež preferuje rodinné hodnoty: rozumět si s rodiči (DM 33 %, NM 18 %), zlepšit vztahy v rodině (DM 33 %, NM 15 %) a úsilí nedostat se do vězení, což uvedlo až 50 % delikventní mládeže (NM 22 %). Podobně prioritizuje delikventní mládež i materiální hodnoty: mít dost peněz (DM 38 %, NM 30 %), chatu (DM 14 %, NM 7 %), auto (DM 34 %, NM 27 %), dům (DM 42 %, NM 34 %).¹⁰

Drogy a hodnotový systém

Vývoj mládeže v oblasti konzumace drog (alkoholových i nealkoholových) je velmi nepříznivý a má celou řadu negativních důsledků. Jedná se o zdravotní stav populace, dopad na demografický vývoj, ekonomické dopady. Snižuje se bezpečnost společnosti. Jedinci závislí na drogách postupně přecházejí na kriminální obstarávání drog či peněz na drogy. Drogově závislí ztrácejí sebekontrolu a jsou schopni páchat činy, jichž by se za normálního stavu nedopouštěli.¹¹

Pokud mluvíme o drogově závislé mládeži, mluvíme o jedincích či skupinách podílejících se velkou měrou na kriminalitě mládeže. Konzumace drog je velmi úzce spojena s kriminalitou i z celkovou destrukcí osobnosti, tedy i se změnou hodnotového žebříčku takto „nemocných“ jedinců. Slovo „nemocný“ v tomto případě plně vystihuje daný problém a naše společnost by si měla uvědomit, že pokud chce problém kriminality drogově závislých řešit, měla by se k závislosti těchto jedinců stavět jako k chorobě, která vyžaduje dlouhodobé léčení.

V rámci grantu ministerstva vnitra ČR "Diagnóza, prognóza a možnost resocializace skupin ohrožených sociálně negativním vývojem, se zvláštním zřetelem na mládež" byly realizovány výzkumy týkající se vlivu drogové závislosti na hodnotový systém. Hlavní metodou těchto výzkumů byla

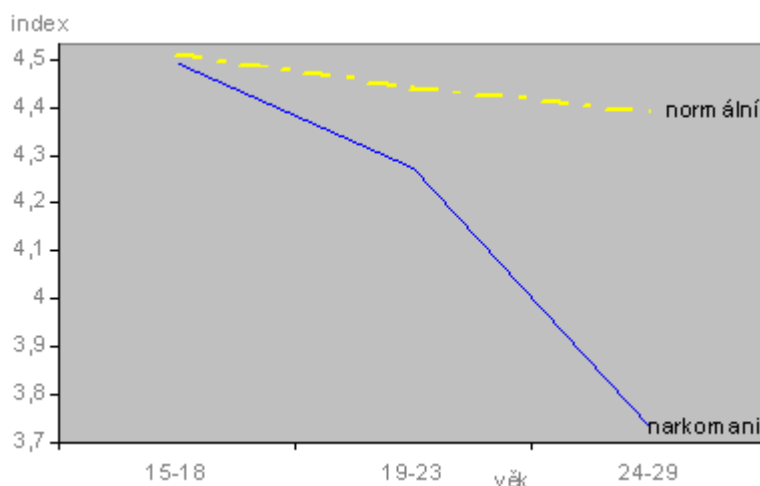
¹⁰ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_04/sejcovova.html

¹¹ Sak, P.- Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004, str.87

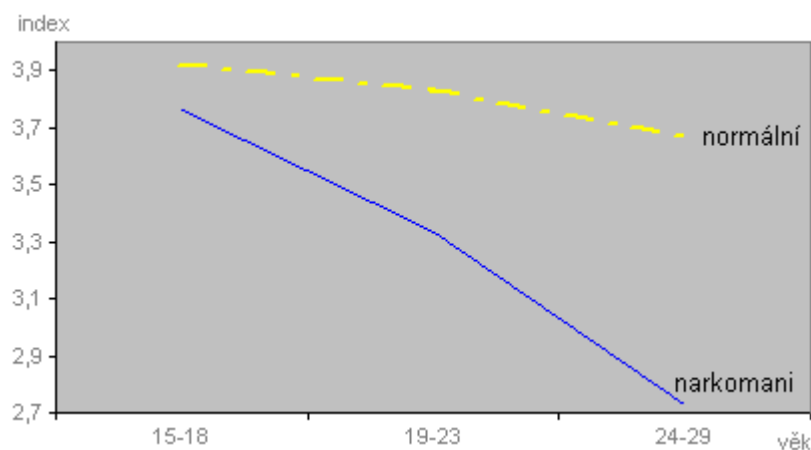
komparace. U všech souborů a respondentů byly shromážděny data v rozsahu téměř 500 znaků. Porovnávaly se data souborů a věkových skupin a na základě získaných informací se zjišťovala normalita a normální vývoj na rozdíl od deviance a deviantního vývoje. Zjišťované údaje a celý projekt otázek byl z hlediska respondenta dosti náročný, proto byl zvolen standardizovaný rozhovor. Jedním z témat výzkumu byla analýza hodnotových orientací. Mimo jiné se sledoval a analyzoval vývoj hodnot v závislosti na věku u skupin, podle míry kontaktu s drogou (nezkusil, zkusil, občas, pravidelně).

Celkově lze ze srovnání vyvodit, že u narkomanů dochází k prudké devalvaci hodnot. K ilustraci tohoto pohybu předkládám grafy, které dokládají tuto proměnu u hodnoty přátelství a vzdělání a tím také osobnosti narkomana.

Vývoj hodnoty přátelství u narkomanů a normální mládeže

Vývoj hodnoty vzdělání u narkomanů a normální mládeže

U hodnoty vzdělání vidíme pokles významu hodnoty v závislosti na věku u obou souborů. Lze říci, že u narkomanů motivace ke vzdělávání postupně vysychá.

To platí i celkově o vývoji hodnotové orientace narkomanů. Postupně význam všech hodnot klesá, ztrácí se základní motivace narkomanů k čemukoliv, zřejmě kromě drogy. Droga představuje žárlivého milence, který nesnese žádného soka a konkurenta a tomu, kdo se droze oddá, odstraní postupně všechny jeho zájmy.

1.3 Dílčí závěr

Můžeme říct, že hodnoty lze zpravidla seřadit do jakéhosi žebříčku, podle toho, jak velký význam jim v životě přisuzujeme. Můžeme je členit podle obsahu na hodnoty materiální a duchovní, nebo podle toho, na kolik jsou v životě člověka realizovány, na hodnoty žité nebo jen proklamované. Funkční hodnotový systém by měl být v souladu s celkovým zaměřením člověka a realistický natolik, aby byl pro život použitelný.

Mladá generace je nejsenzitivnější skupinou společnosti, nejcitlivěji reflektuje změny ve společnosti, měnící se společenské podmínky a je hlavním subjektem změn hodnotového systému společnosti. Proto výzkum, analýza a poznání hodnotových orientací mládeže vypovídá o aktuálně se utvářejícím hodnotovém systému společnosti. Poslední průzkumy zjistily, že mezi nejvíce uznávané hodnoty dnešní mládeže patří zdraví, láska, mír a život bez válek, partner, rodina a děti. To svědčí o tom, že mládež jde životem správnou cestou. I přesto se bohužel objevují i negativní jevy. V oblasti konzumace drog je vývoj velmi nepříznivý a má celou řadu negativních důsledků. Jedná se o zdravotní stav populace, dopad na demografický vývoj, ekonomické dopady, nárůst kriminality. Snižuje se bezpečnost společnosti. A jelikož je mládež budoucností naší společnosti, měl by být její zdraví vývoj pro všechny prioritou.

2 Kriminalita mládeže

2.1 Vymezení pojmů

- **Mládež** - 0-18 let, , dítě - 0 až 15 let, mladistvý - 15 až 18 let
- **Dětský pachatel** - trestně neodpovědný pachatel, v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku
- **Mladistvý pachatel** - pachatel trestného činu, který se posuzuje podle zvláštních ustanovení trestního zákona o stíhání mladistvých, neboť v době spáchání trestného činu dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. V současné době se uvažuje, že by se hranice trestní zodpovědnosti snížila na čtrnáct let.
- **Mladý dospělý pachatel** – překročil osmnáctý rok věku a nedovršil dvacátý rok, a proto soud může jeho podmíněné odsouzení ponechat v platnosti, i když zavinil příčinu k výkonu trestu odnětí svobody.
- **Kriminalita** – úhrn činů uvedených v trestním zákoně obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu.
- **Delikvence** – zahrnuje nejzávažnější poruchy v chování mládeže projevující se především jako narušení sociálních a právních norem. Vedle trestných činů tak zahrnuje jevy, které jsou nepochybně závadné, ale samy o sobě nejsou trestné- např. útoky z domova, alkoholismus, toxikománie, chorobné hráčství, prostituci.
- **Trestný čin** – je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Čin jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem. Mladiství mají stanoveno, že stupeň nebezpečnosti činu pro společnost musí být vyšší než malá.

2.2 Obecně k vývoji kriminality

Kriminalita se během minulých desetiletí stala masovým sociálním jevem. To se týká zejména kriminality majetkové, která představuje téměř 80 procent veškeré registrované trestné činnosti. Skutečnost bude zřejmě ještě vyšší, protože značná část majetkových trestných činů není policejním orgánům hlášena. Kriminalita se koncentruje zejména do velkých měst a průmyslových aglomerací s vysokým počtem anonymních a migrujících osob. To ostatně potvrzují i kriminální statistiky Policie České republiky, podle kterých více než polovina všech registrovaných trestných činů je spáchána ve dvaceti městech, v nichž žije necelá třetina obyvatel státu. Městské obyvatelstvo je ohrožováno zejména pouliční kriminalitou, krádežemi vloupáním, krádežemi aut a předmětů z aut a loupežemi. Při trestné činnosti se zvyšuje samoučelná brutalita a bezohlednost. Na významu nabývá trestná činnost spojená s drogami či jinými závislostmi. Mění se i profil pachatelů, kteří se již markantněji neliší od průměru celé populace. Zvyšuje se podíl prvopachatelů a pachatelů, jejichž trestná činnost, byť někdy závažná, bývá epizodického charakteru. Mezi pachateli téměř všech trestných činů roste podíl dětských a mladistvých a mladých dospělých delikventů. Podíl osob do 30 let mezi celkem zjištěnými pachateli činí více než 60 %, přičemž v celkové populaci jejich podíl tvoří cca 35 %.¹²

Od roku 1994, kdy byly do kriminálních statistik zavedeny skutky nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů a šíření toxikomanie je zaznamenáván strmý nárůst těchto skutků. Ne, že by u nás drogy nebyly již dříve, jen se o nich příliš nemluvilo a přístup k nim byl „železnou oponou“ ztížen. Naše otevření se světu přineslo bohužel i tuto negativní stránku demokratické společnosti. Alarmující však je, že dvě třetiny známých pachatelů jsou osoby mladší 18 let. Společnost by si měla tuto vzrůstající tendenci uvědomit a měla by co nejdříve začít s prevencí. Represe, jak víme všichni, co jsme prošly obdobím dospívání, moc nepomůže a napravování škod, které už vznikly je někdy opravdu těžké. Nehledě na obecně známí fakt, že prevence je výrazněji účinnější a levnější než resocializace a represe.

---

¹² <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/1999/9901/vyvoj.html>

2.3 Trestní činnost dětí a mladistvých

Jedním z nejvýraznějších fenoménů ve vývoji kriminality jsou v České republice kvalitativní a kvantitativní změny v trestné činnosti dětí a mladistvých. Za posledních 20 let se zvýšil počet stíhaných mladistvých trojnásobně a stíhaných dětí tři a půl násobně. Dynamika vývoje počtu stíhaných mladistvých kopíruje vývoj počtu celkem stíhaných osob, počet stíhaných dětí se však od roku 1991 zvýšil dvojnásobně v porovnání s celkovým počtem stíhaných osob.¹³

Experti v první řadě konstatují, že současná společnost usnadňuje delikventní projevy a já jako občan této země, při pohledu na denní realitu života, s tímto názorem musím souhlasit. Moderní styl života přinesl prudký nárůst příležitostí ke kriminalitě. Například přechod na samoobslužný způsob prodeje značně ulehčuje krádeže v obchodech. Odbourání personálu ve veřejné dopravě usnadňuje vandalismus, výtržnictví, jízdy načerno atd. Uvedené činy představují typické delikty dětí a mladistvých a nejenom této věkové skupiny. Dnes a denně se s těmito jevy můžeme setkat osobně na našich ulicích.

Příčiny kriminality mládeže¹⁴

V oblasti poruch chování chybí doposud nosná teorie, která by vystihla všechny etiologické vztahy a souvislosti, určující vznik delikventního chování a kriminality. Nemůžeme jednoznačně vytipovat ani jednu teorii, která by plně vystihovala dynamiku příčin kriminality. Současné názory na vznik kriminality se týkají dvou základních oblastí: *faktorů prostředí* a *faktorů osobnosti*. Usilují se nevycházet striktně z nějaké teorie anebo směru, ale pragmaticky vědeckými metodami se usilují potvrdit anebo vyvrátit vliv některých faktorů na vznik kriminality. Často vychází i ze starších přístupů, převažuje však jednoznačně přístup ke kriminalitě jako ke složitému sociálnímu jevu.

Za podmínku trestné činnosti se považují zejména situace (okolnosti), které ulehčují příčině její působení (např. nezajištěný objekt). Kriminologické faktory

---

¹³ <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/1999/9901/vyvoj.html>

¹⁴ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_04/sejcovova.html

jsou rizikové činitele (příčiny anebo podmínky), které vyvolávají, ulehčují anebo podporují páchaní trestných činů. Štablová (1994) je člení na:

- **subjektivní-** individuální osobnostní faktory, spočívající v psychických a fyzických vlastnostech jedince, v patologii jeho chování,
- **objektivní-** sociální, v užším smyslu slova (rodina, parta, škola) i v celospolečenském měřítku.

Osobnostní kriminologické faktory ¹⁵

Psychologický výzkum osobností pachatelů neustále pokračuje a přináší zajímavé výsledky. I když se do současnosti nepodařilo dokázat existenci typických psychických charakteristik, které by nutně předurčovali jedince ke kriminálnímu konání, analýza této problematiky je potřebná pro prevenci kriminality. Sledování kriminálních kariér delikventních mladistvých ukazuje, že jen jistá část z nich se už v dětství chovala způsobem, z kterého by se dalo předvídat, že bude mít i později problémy s dodržováním společenských norem. Dá se předpokládat, že u některých mladých lidí se dřímající dispozice k delikventnímu chování nemusí vůbec projevit, protože nejsou vystaveni vlivům, které by je aktivovaly. Situace svádějící dítě ke kriminálnímu chování je však těžké předvídat. Netík a kol. (1987) definují tzv. signály deviantní životní cesty projevující se ještě před spácháním samotného deliktu na základě analýzy dat ze životní historie zkoumaných mladistvých delikventů:

- pro období pubescence (11 - 15 let) byly charakteristické kontakty s policií, záškoláctví, toulání, návštěvy restaurací a konzumace alkoholu a soustavné kouření,
- pro období adolescence (od 15 let do spáchání deliktu) toulání, záškoláctví, absence, časté návštěvy restaurací, projevená fyzická agrese, kriminální infekce v rodině a ve vrstevnických vztazích, „nezodpovědný“ sex, problémy v pracovní sféře (konflikty, nedisciplinovanost). Už dva současně přítomné signály v daném věku naznačují podle autorů zvýšené riziko sociálně-deviantního chování v budoucnosti.

---

¹⁵ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_04/sejcovova.html

- Pro účely převýchovy a z nevyhnutelnosti diferencovaného přístupu vyčleňuje Taxová (1987) následující skupiny mladistvých delikventů:

- mladiství s předpokladem normálního psychického vývoje, u kterých poruchy chování vyvolali záporné vlivy sociálního prostředí, špatná a nedostatečná výchova, případně oba tyto faktory;

- mladiství, u kterých je trestná činnost většinou vyvolaná pubertální a adolescenční nevyrovnaností a vývojovými disproporcemi;

- mladiství, u kterých se výrazně projevují poruchy rozumových schopností anebo opoždění rozumového vývoje;

- mladiství s psychopatickými znaky osobnosti, neurotickými dispozicemi, organickými poruchami centrální nervové soustavy různého původu apod.;

- mladiství, u kterých se na vzniku trestné činnosti podílí alkoholismus, případně toxikomanie

Specifické znaky trestné činnosti mládeže ¹⁶

Způsob páčání trestné činnosti mládeže je výrazně determinován věkem pachatelů (jejich psychickým a somatickým vývojem, vlastnostmi a zkušenostmi). V tomto směru se mezi dospělými a mladistvými pachateli projevují určité zvláštnosti, ke kterým zejména patří:

- výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých,

- trestná činnost je častěji páčána se spolupachateli a ve skupině,

- příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu,

- chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení,

---

¹⁶ <http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/1999/9901/vyvoj.html>

- konání mladistvých pachatelů je poznamenáno nedostatkem vědomostí a schopností při překonání překážek, mnohdy je použito neúměrných prostředků k dosažení ,
- na páchání trestné činnosti mladistvých má značný vliv alkohol (případně jiná návyková látka), který zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybů a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty,
- mladiství pachatelé jednají více emotivně než rozumově, trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem momentální situace,
- při opakované trestné činnosti se vyskytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti,
- při získávání alibi se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do níž patří,
- o přípravě, ale i o spáchané trestné činnosti se pachatelé rádi svěřují členům své skupiny,
- pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. auta, videa, motocykly, rádia, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.),
- věci získané trestnou činností skupinou mladistvých jsou velmi brzy rozdělovány mezi její členy; při rozdělování je patrná hierarchie ve skupině a podíl na spáchané trestné činnosti; finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve skupině,
- některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti vyplývají ze somatických znaků pachatele, např. vyšší rychlost pohybu, mrštnost, obratnost, menší postava a nižší váha.

Náčrt charakteristiky mladistvého a nezletilého delikventa ¹⁷

- **Rodinné zázemí.** Pochází z neúplné rodiny, s velkým počtem sourozenců, s nedostatkem finančních prostředků, výskytem trestnosti, s nedostatkem otcovské lásky, nedostatkem mateřské lásky a častějším používáním tělesných trestů ze strany rodičů.
- **Školní prostředí.** Jeho pobyt ve škole má problémový charakter (projevuje se častějším odmítáním ze strany spolužáků, šikanováním), nežádoucně se chová ve škole (z jeho strany se vyskytují konflikty s učiteli, agresivita, záškoláctví, nezáměr o učení, strach z trestu za známky) a často se u něho projevuje nedostatečný prospěch.
- **Životní spokojnost.** Prožívá nespokojenost se svým životem, má vysokou potřebu změny vlastního chování, má vyšší viktimizaci (větší pocit křivdy, že mu někdo v životě ublížil), častěji se stal obětí sexuálního zneužívání a má menší schopnost odpustit člověku, který mu ublížil.
- **Hodnotová orientace.** Dominují u něho rodinné hodnoty a úsilí dostat se do vězení, více se zaměřuje na materiální hodnoty v životě (mít auto, peníze, chatu, atd.), to by vysvětlovalo tak častou majetkovou trestnou činnost delikventní mládeže.
- **Výběr vzorů a ideálů** se vyznačuje zejména zavržením rodičovských vzorů, které jsou nežádoucí (nebýt jako otec atd.) a prožíváním větší sympatie k záporným vzorům, z čeho plyne nebezpečí ovlivnění nežádoucími modely chování.
- **Náplň volného času.** Prožívá volný čas pasivně anebo nežádoucím způsobem (kouření, pití alkoholu), v televizi a kině má raději programy s násilnou tematikou (akční filmy, vojenské filmy, horory), má větší sklon imitovat filmové vzory, více akceptuje násilí zobrazované v médiích a má větší sklon napodobovat násilné scény z médií i v běžném životě.
- **Výkonová motivace.** Vyznačuje se sníženou výkonovou motivací s více negativními znaky; při výkonu převládá očekávání neúspěchu, převládá nepřiměřená reakce na úspěch, preferuje hodnotitele výkonu ze širšího

---

¹⁷ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_04/sejcovova.html

prostředí (ne rodiče), převládá vnější motivace výkonu (chce dosahovat dobré výkony ne však kvůli sobě).

- **Postoje k asociálním a antisociálním činům.** Projevuje tolerantnější postoje vůči závažnějším činům (vraždě, znásilnění), má častější zkušenost s asociálními činy ve svém životě a okolí, byl častěji konfrontovaný s trestnou činností. Více akceptuje některé druhy asociálního chování (alkoholismus, užívání drog, tělesné trestání dětí), má vyšší očekávání další kriminální kariéry.

- **Postoje k drogám.** Má větší zkušenosti s kouřením, požíváním alkoholu i nealkoholových drog, začíná užívat drogy ve velmi nízkém věku, spektrum užívaných drog má širší, má menší zkušenost s informacemi o prevenci závislosti na drogách a škodlivosti drog.

2.4 Statistika kriminality mládeže

O skutečnosti, že stav delikvence dětí a mladistvých v ČR je skutečný společenský problém, svědčí i vybrané statistické údaje. Přestože v posledních letech podíl mládeže na kriminalitě stále klesá, nelze počítat s nějakým rychlým radikálním obratem v řešení tohoto problému k lepšímu v nejbližší budoucnosti.

Přestože z médií stále slyšíme o stoupající kriminalitě dětí a mladistvých, statistické údaje z posledních let tyto názory již potvrzují jen částečně. Krátce se pokusím shrnout vývoj kriminality dětí a mladistvých od roku 1989 do současnosti. Údaje jsem čerpal ze statistik Ministerstva vnitra České republiky.

Počet trestných činů spáchaných dětmi ve věku do 15ti let sice podle policejní statistiky od roku 1989 (s výjimkou roku 1998) stále mírně stoupal (až na 12 464 trestných činů v roce 1999), ale rok 2000 znamenal obrat k lepšímu. Dá se říct, že od přelomu tisíciletí klesl podíl dětí do 15ti na trestné činnosti velmi citelně. Pokud budu konkrétní, tak v roce 2000 to bylo 10216 trestných činů, v roce 2002 už „jen“ 5541 a stále se projevovала klesající tendence. V roce 2003 to bylo 4692 trestných činů a v roce 2005 se konečný počet trestných činů spáchaných dětmi do 15ti let zastavil na čísle 3086. To svědčí o zlepšující se situaci v této oblasti i o projevujícím se účinku prevence na školách.

Počet trestných činů spáchaných mladistvými pachateli od roku 1989, snad z euforie nad nabytou svobodou, každoročně stoupal. V roce 1990 spáchali mladiství 11407 trestných činů, v roce 1995 už to bylo 22310 trestných činů. Později se naštěstí situace obrátila. Nové tisíciletí přineslo klesající tendenci a v roce 2000 bylo zaznamenáno 13507 trestných činů spáchaných mladistvými pachateli a v roce 2005 přibylo do policejních statistik 7614 trestných činů. Zjevný klesající trend dává základ spíše optimistickým prognózám.

Snižování počtu i podílu nezletilých pachatelů mezi známými pachateli evidovanými policií však může být mj. vysvětlováno i tím, že někteří policisté při zjišťování trestných činů, z jejichž spáchání jsou důvodně podezřelí nezletilí pachatelé (především děti do 15 let), nejeví přílišnou vyšetřovací aktivitu: jednak policisté jsou často demotivováni dalším průběhem řízení s pachatelem, jednak čas strávený takovým relativně „neplodným“ vyšetřováním lze dle mínění mnohých policistů, včetně jejich nadřízených, mnohem úspěšněji využít proti pachatelům nebezpečnějších trestných činů, kde nehrozí odložení objasněných případů pro nízký věk pachatelů.

2.5 Dílčí závěr

Shrneme-li zjištěné poznatky, tak dnešní mladiství či nezletilý delikvent je z neúplné rodiny, jeho pobyt ve škole má problémový charakter, prožívá nespokojenost se svým životem a zaměřuje se na materiální hodnoty, vyznačuje se zavržením rodičovských vzorů, svůj volný čas prožívá pasivně nebo nežádoucím způsobem, má sníženou výkonovou motivaci, je tolerantnější k asociálním jevům a většinou má zkušenosti s drogou.

Z údajů uvedených v druhé kapitole můžeme vyvodit, že kriminalita mládeže je závažným problémem naší společnosti. Moderní styl života přinesl prudký nárůst příležitostí ke kriminalitě a příležitost je jedním z důležitých faktorů vzniku nežádoucího chování. Přestože z médií stále slyšíme o stoupající kriminalitě dětí a mladistvých, statistické údaje z posledních let nám jasně ukazují, že se situace v této oblasti pomalu lepší.

3 Vlivy ovlivňující tvorbu hodnot a postoj mládeže ke kriminalitě

Vzhledem k rozsahu práce bych se chtěl zaměřit na vlivy, které podle mého ovlivňují tvorbu hodnot a postoj mládeže ke kriminalitě nejvíce. Na vliv rodiny a školy. Můj názor je, že tyto dvě instituce jsou si, co do možnosti vštěpování morálních hodnot a ovlivňování postojů mladých k životu, naprosto rovnocenné. A protože naplňování volného času je úzce spojeno s prosazujícím se hodnotovým systémem mladého člověka, nesmíme opomenout ani vliv volnočasových aktivit.

3.1 Vliv rodiny

Rodina ve svém souhrnu zajišťuje velmi mnoho činností, zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o jejich zdraví a výživu, ovlivňuje kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, vštěpuje jim mravní postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina je též první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobit se sociálnímu životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné v současné společnosti. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině stále zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi širokou škálu informací a aktivně je zpracovává podle svých potřeb a v souladu se svými přirozenými vlohami, zkušenostmi. Přivlastňuje si hodnotové orientace rodiny a hledá vzory především ve svých rodičích a sourozencích.¹⁸

Rodina má velký podíl na současném postoji mládeže k mravním hodnotám a dokonce i na současném stavu delikvence mládeže. Kvalita a kultura citového prožívání života i emotivních projevů v mnohém závisí na úrovni citových vazeb v rodině. Kvalita rodinného zázemí má pro dítě a jeho vývoj klíčový význam

---

¹⁸ Kraus, B., Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, str.79-80

a rodinné prostředí výrazně ovlivňuje formování hodnot. Hodnoty jsou formovány převážně potřebami, prostředím a zaměřením v rodině, jsou ovlivněny tím co rodiče považují za cenné, hodnotné, či významné. Hodnoty rodičů významně ovlivňují celé prostředí rodiny a stávají se vzorem pro formování hodnot a ideálů dětí. Dítě si tedy z rodiny přebírá nejen vzorce chování, ale i hodnotové orientace, kterými se řídí i v dalším životě a to i v době, když už je samostatné a zakládá vlastní rodinu.

České rodiny doznaly v posledních deseti letech působením vnějších politicko - sociálně - ekonomických vlivů rozsáhlých změn, z nichž některé mohou mít na rodinu a dítě nepříznivý dopad. Přibývá rozvodů a stále více rodin se rozpadá. Negativní dopad na dítě, při absenci alespoň jednoho vlastního rodiče, se radikálně prohlubuje v dalších etapách života dítěte. V mladším školním věku je již více než každé druhé dítě bez jednoho či obou vlastních rodičů a v současnosti už pouze každý třetí má úplnou rodinu. Po formální stránce je úplných rodin přibližně polovina, ale ve skutečnosti se oba rodiče starají o dítě přibližně v jedné čtvrtině až pětině případů. Ač existuje poměrně dost neúplných rodin, kde by měl být vychovatelem otec, ve skutečnosti bývá mnohdy pouze formálním vychovatelem, fakticky se však o dítě stará někdo jiný.

Jako velmi zajímavé shledávám výsledky dvouletého výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který se zabýval problematikou rodinného zázemí a růstem kriminality dětí a mládeže. Byl zaměřen na zmapování, popis a analýzu základních charakteristik dětí s prekriminálními rysy, vycházel z obecně přijímaného názoru, že dlouhodobější perspektiva omezování kriminality v naší zemi je spojena především s adekvátní socializací nejmladší generace, dítěte ohroženého delikventním vývojem. Výzkum byl zaměřen na děti do patnácti let, neboť socializační a resocializační snahy v pozdějším věku jsou, jak známo, méně účinné a navíc nesrovnatelně náročnější po všech stránkách. Platí zde lidové přísloví, že „malá chyba na počátku může způsobovat velkou chybu na konci“.

Bylo vybráno 133 problémových dětí ve věku 7 - 15 let, z toho bylo 99 chlapců (74,4 %) a 34 dívek (25,6 %). Věkové rozložení bylo, ve shodě s realitou, velmi nerovnoměrné. V souboru bylo 33,6 % romských dětí, resp. dětí, jejichž rodiny se samy považují za romské. Oba rodiče se starali o dítě pouze v menším počtu případů a navíc počet takových rodin v průběhu let klesal.

Samotná neúplnost rodiny však nemusí být z výchovného hlediska fatální, pokud osamocení rodič volí vhodnou výchovnou strategii. Tato schopnost však byla postrádána u většiny rodičů sledovaných dětí. V rodinách sledovaných dětí se podle očekávání vyskytovaly mnohé sociálně patologické jevy. Výsledkem bylo konstatování, že sledované děti mají dle předpokladů ztížený start do života. Rodiny dětí, které mají problémy s kriminalitou a patologickým jednáním obecně, vykazují mnohé závažné poruchy a nejsou příliš stabilní. Matky i otcové dětí mají velmi nízké vzdělání a tomu odpovídající kvalifikaci, přičemž živitelé rodin jsou často bez zaměstnání, případně s rodinou nežijí vůbec. Ekonomická situace v rodinách je tudíž spíše podprůměrná. O většinu zkoumaných dětí se starala sama matka. Matky mají problémové výchovné styly: děti jsou zanedbávány, ponechávány bez dozoru, matky jsou velmi nedůsledné ve výchově. Na druhé straně mají své děti většinou rády a příliš je netrestají. V rodinách se často vyskytuje tzv. kriminální infekce a sociálně patologické jevy i u ostatních členů rodiny, nejčastěji je uváděna majetková trestná činnost a alkoholismus.¹⁹

Je evidentní, že nejrůznější nepříznivé změny provázejí dětství značného počtu dětí. Tyto děti jsou enormně vystavovány (většinou negativním) změnám a mohou pociťovat nejistotu ve vztahu ke svému rodinnému zázemí. Je zjevné, že změny jsou často takového rázu a v takové kvantitě, že dítě nemá možnost postupné adaptace na ně a to se může výrazně projevit na jejich chování, na výběru životních potřeb a hodnot i na jejich postoji ke kriminálnímu způsobu života.

3.2 Vliv školy

Kromě rodiny, ovlivňuje vývoj jedince i řada dalších faktorů a jedním z nejdůležitějších je škola. Škola jako neoddělitelná součást výchovy mladého člověka pomáhá vytvářet základní materiální a citové hodnoty a přímo působí na formování osobnosti. Kromě toho, že zprostředkovává žákům vybrané hodnoty, je sama zdrojem a nositelem specifických hodnot. Plní výchovnou funkci, předává žákům společensky žádoucí vědomosti, dovednosti, návyky a zkušenosti. Škola by měla jedince nasměrovat pozitivním směrem, ukázat jaké možnosti se mu nabízejí a poradit, jak jich dosáhnout.

¹⁹ http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2000/00_02/stechova.html

Škola je nepochybně výraznou socializační institucí. V návaznosti na velké změny v dnešní společnosti se jako aktuální jeví zdůraznit, že příprava mladé generace, chápaná dodnes jako adaptace na společenské změny, musí reagovat na rychlé změny života v novém tisíciletí. Do popředí se dostávají jiné otázky, než přímo vzdělávací. V této funkci je škola nahraditelná jinými médii. Jako podstatná se jeví nutnost zaměření školy na rozhodovací procesy, na utváření sociálních dovedností a vštěpování schopností pružně reagovat na rychlé změny života. Při pohledu na vzrůstající statistiku kriminality mládeže se jako zásadním úkolem školy jeví vyzbrojit mladé lidi silou vzdorovat různým vlnám a nástrahám života (drogy, hrací automaty) větší zodpovědností za jednání své i druhých a naučit je orientovat se v sobě samých.²⁰

Ve formách soužití generací dochází k výrazným změnám. V rodině i ve škole je vzájemný kontakt určován stále častěji méně autoritativně. Stále více se objevují konfliktní způsoby jednání. Příliš brzy proniká svět dospělých do světa dětí a mládeže, a to včetně sociálně rizikových jevů. Zároveň se snižuje vliv rodiny a školy i dalších výchovně vzdělávacích institucí a organizací na sociokulturní orientaci dětí. Z toho důvodu je zde nutná společná odpovědnost za rozvíjení se mladé generace. Hledání cest k partnerství ve výchově mladé generace je složitý proces, ale vyplatí se.²¹

K aktuálním úkolům školy by mělo patřit, vytvářet prostor pro rozvíjení vlastních zkušeností, dát žákům příležitost k aktivním činnostem, organizovat společné činnosti. Škola by měla přihlížet nejen k postojům rodičů, ale především k individuálním potřebám svých žáků. Ukazuje se, že cesta výchovy prostřednictvím mentorsky zdviženého prstu, poznámek v žákovských knížkách, či pohovor s rodiči z pozice silnějšího ještě zdaleka nepatří minulosti, ale je nejméně účinná, protože v protistraně vzbuzuje jak instinktivní, tak vědomí odpor. Je čím dál zřejmější, že učitelé musí odložit svoje přesvědčení, že nejdůležitější na výchovně- vzdělávacím procesu je pouze žáky něco naučit bez ohledu na konkrétní životní situaci, v níž se právě nacházejí. Dospívající jedinec prožívá biologicky naprogramovaná období (puberta, adolescence) a na jeho cestě k dospělosti by měl být pro něj učitel ochráncem a průvodcem. Měl by ho

---

²⁰ Kraus, B., Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, str.86

²¹ Kraus, B., Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, str.190-191

zasvěcovat do poznání, poskytovat mu podporu, povzbuzovat a všude, kde je to jen trochu možné, přenášet na něj odpovědnost. Měl by dokázat adekvátně reagovat na problémové situace. Musí být dostatečně poučen o způsobech práce s problémovou mládeží, musí se orientovat v nabídce pomoci, kterou poskytují státní i nestátní organizace. Nemusí ani nemůže být odborníkem na všechny druhy pomáhání, např. na léčbu drogových závislostí či terapii, ale měl by vědět, kde a kdo v jeho regionu se takovou pomocí zabývá. Kam může směřovat žáka a jeho rodinu při hledání pomoci.²²

Škola by se tedy neměla zajímat o žáky jen při procesu vzdělávání, neměla by se uzavírat před okolním světem, měla by pohlížet na žáky v celé šíři jejich existence. Měla by se zajímat o prostředí, v kterém žák vyrůstá, o jeho volnočasové aktivity, měla by úzce spolupracovat s rodiči a pokud tato spolupráce selhává spolupracovat se sociálními pracovníky, policií či jinými organizacemi zabývajících se péčí o děti a mládež. Za nejdůležitější funkci školy, mimo vzdělávací a poradenskou, považují výchovu dětí i jejich rodičů vedoucí ke správnému využívání volného času. Vytváření podmínek k určitým vhodným aktivitám ve volném čase a směřování lidí k těmto aktivitám je v sociálněpedagogickém kontextu velmi významné. Naopak utlumování jiných aktivit může snižovat pravděpodobnost deviantního chování, jako je konzumace drog a kriminalita. Myslím, že naučit mládež pozitivně využívat svého volného času, by bylo řešením spousty aktuálních problémů.

Otázkou však zůstává, jestli jsou učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci schopni a ochotni na ně kladené úkoly splnit. Při situaci jaká panuje v dnešním školství se nedivím, že spousta pedagogů ztrácí motivaci a jejich počáteční horlivost se vytrácí. Je patrně jen málo pedagogů, kteří chodí do školy s láskou a berou své zaměstnání jako životní poslání. Je pravda, že ti co připravují naši nejmladší generaci pro život jsou taky jenom lidé. Společnost by se měla zamyslet a měla by nabídnout těmto lidem adekvátní ohodnocení a možnost trvalého profesního růstu.

---

²² Kraus, B., Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, str.164,191-197

3.3 Volný čas mládeže

Za volný čas je podle sociologických kritérií považován čas, v němž jedinec svobodně, na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Volný čas má ve vztahu k jedinci především funkci relaxační, rekreační a rozvojovou. Jedná se o tu část mimopracovního, mimoškolního času, která zbude po zabezpečení individuálních a rodinných existenčních a biologických potřeb.²³

Volný čas a jeho vyplňování aktivitami, které přinášejí nové pozitivní zkušenosti, hraje významnou roli při utváření osobnosti člověka a při jeho úspěšné socializaci. Snížení kvality společenské péče o volný čas může být v mnoha případech i důsledkem nárůstu negativních společenských jevů, které v poslední době začínají být stále větším problémem. Patří sem především drogové závislosti a patologické závislosti obecně a s tím spojený růst kriminality dětí a mládeže. Kvalitní volnočasové aktivity jsou nejlepší prevencí. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže může tím, samozřejmě jen do určité míry, nahradit případné nedostatky školského systému a rodinného prostředí. Usměrnování jedince v jeho volném čase je součástí komplexní výchovy a celoživotního vzdělávání osobnosti.

Zcela dominantní postavení vzhledem k osvojení si aktivit ve volném čase má však v současnosti rodina a škola. Rodina ovlivňuje dítě nejen tím jak na dítě výchovně působí, ale i svým každodenním životem. Škola, vzhledem k velkému množství času, který v ní dítě stráví, by se měla snažit nasměrovat děti a mládež správným směrem.

V průběhu posledního desetiletí minulého století však přebírá odpovědnost a aktivitu ve způsobu trávení volného času dětí hlavně rodina. Stále více je volný čas tráven pasivním konzumním způsobem, televize, PC, poslech hudby. Stále více mládeže dává při trávení volného času přednost aktivitám pro mládež nevhodným. Jde především o návštěvy restauračních zařízení, konzumaci alkoholu, tabáku a drog. Mělo by však být v zájmu nejen rodiny, ale i školy a celé společnosti, aby nejmladší generace měla zabezpečeno kvalitní využívání volného času. Urychlí se tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí se rozvoj negativních sociálních rysů. Volný čas dětí a mládeže

---

²³ Sak, P.- Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004, str.59

je velké bohatství a možnost společnosti a také velká odpovědnost vůči mladé generaci, budoucnosti a společnosti. Volný čas mladé generace představuje ohromnou disponibilitu společnosti.

Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají svá specifika. V dětství a v mládí se utváří hodnotový systém jedince a hledají se cesty jeho uplatňování a objektivizace reálným chováním a činnostmi. Ve sféře volného času se rozhoduje o rozvoji schopností a naplnění zájmů a potřeb mladého jedince a tlumí se tendence k negativnímu sociálnímu zrání. V žádném dalším období života není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum aktivit. Ve srovnání s dospělostí se dětství a mládí vyznačuje větší zájmovou pluralitou. Další vývoj směřuje spíše k redukci zájmového spektra a prohlubování určitého zájmu. Základní zájmová orientace ve smyslu obsahovém, ale i ve smyslu aktivní životní pozice, se tvoří v mládí. Sféra volného času dětí a mládeže a obsahové naplnění jejich volného času má proto význam pro celoživotní orientaci člověka.²⁴

3.4 Dílčí závěr

Ve třetí kapitole „Vlivy ovlivňující tvorbu hodnot a postoj mládeže ke kriminalitě“ jsem se zaměřil na vlivy, které podle mého ovlivňují tvorbu hodnot a postoj mládeže ke kriminalitě nejvíce. Na vliv rodiny, školy a způsob využití volného času. Můj názor je, že rodina a škola jsou dvě instituce, které jsou si, co se týká možnosti vštěpování morálních hodnot a ovlivňování postojů mladých k životu, naprosto rovnocenné. Rodina i škola by měly úzce spolupracovat při vytváření osobnosti mladého člověka a měly by přicházející problémy řešit vzájemnou podporou, radou a porozuměním. Škola i rodina mají společnou odpovědnost za rozvíjení se mladé generace a měly by se ve větší míře zaměřit na volnočasové aktivity dětí. Naplňování volného času je úzce spojeno s prosazujícím se hodnotovým systémem mladého člověka a pokud bude volný čas dětí naplněn aktivitami přinášející pozitivní rozvoj osobnosti, budou děti lépe připraveny postavit se nástrahám, které sebou život přináší.

---

²⁴ Sak, P.- Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004, str.59

4 Aplikační část

4.1 Vliv hodnotového systému na kriminalitu mládeže

Kriminologie, ale i ostatní příbuzné společenskovední disciplíny, se už dlouhé roky věnují problematice příčin kriminality. Různé kriminologické teorie a rozličné sociologické, biologické i psychologické přístupy v mnohém naznačily její multifaktoriální podmíněnost. Tak jako je člověk jedinečná bytost, i motivy trestné činnosti jsou velmi pestré. Vývoj hodnotové orientace mládeže a aktuální stav hodnot, ale i vývoj kriminality mládeže, je důsledkem ve společnosti probíhajících procesů a měnících se společenských podmínek.

Vliv hodnotového systému na jednání člověka nelze přeceňovat. Mezi hodnotou a chováním neexistuje taková závislost, která by umožňovala jednoznačně z hodnoty vyvozovat jednání a naopak. Na jednání jedince má vliv strukturovaný systém hodnot, ne pouze jedna konkrétní hodnota, i když z danou konkrétní situací je spojena nejsilněji. Vliv hodnotového systému je modifikován ostatními složkami osobnosti a společenskými podmínkami, za jejichž působení je hodnota naplňována.²⁵

Z výše předložených materiálů je vcelku jasné, že na kriminalitu mládeže má vliv nejenom hodnotový systém, ale i velká spousta dalších činitelů, které se samozřejmě na vývoji hodnotového systému podílejí a významně jej ovlivňují. Kriminologické výzkumy a zkušenosti sociálních pracovníků, policistů, trestních soudců a státních zástupců i personálu věznic potvrzují, že pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních charakteristik a společných „zkušeností“, které do značné míry předurčují jejich asociální vývoj. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání (rozvody), problémy se školou, v povolání, nízký sociální statut, poruchy chování, drogová a alkoholová závislost, snížený intelekt, špatně trávený volný čas, apod. Do osobního, rodinného i sociálního života se negativně promítá

---

²⁵ Sak, P.- Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004, str.9

identifikace s nevhodnými vzory postojů a chování, destabilizace stávajících norem a hodnot, a s tím spojený stres a nejistota.

Příčiny sociálně delikventního chování lze členit do dvou kategorií a obě jsou spojeny s vývojem hodnotového systému. Do první kategorie spadají vnitřní příčiny spojené přímo s osobou pachatele. Jsou to faktory biologické, psychologické a fyziologické- zděděné a vrozené vlastnosti jedince, jeho fyzická a psychická konstituce a jeho ranný vývoj. Druhou skupinu tvoří příčiny vnější, spočívající v oblasti sociální- související se sociálním prostředím v němž jedinec žije, bydlí a komunikuje.

Specifický vliv na šíření sociálně patologických jevů mezi mládeží má nepochybně i rychlost kulturních a sociálních změn probíhajících v České republice.

4.2 Návrh řešení

Než začneme přemýšlet jak ovlivnit hodnotový systém dnešní mládeže, tak aby to vedlo k napravení současné situace v oblasti kriminality mládeže, musíme si uvědomit, že hodnotový systém není jediný faktor ovlivňující jednání člověka, a že řešení daného problému vyžaduje spolupráci všech složek naší společnosti. Počínaje rodinou, školou, pomáhajícími neziskovými organizacemi a konče policií, soudy a zákonodárným sborem. Důraz by měl být především kladen na práci školských zařízení a jiných výchovných institucí a na výchovu dětí v rodinách. Policie a ostatní represivní složky by se měli zaměřit spíše na prevenci než na represii.

Je totiž obecně známým poznatkem, že optimálnost jakéhokoliv působení na mládež je závislá jednak na osobnosti každého jednotlivce, na kterého je vědomě působeno, jednak na prostředí, ve kterém je toto působení uplatňováno. To znamená, že je přímo spojena s určitým konkrétním časovým obdobím a existující společenskou situací jak už v užším, tak i v širším životním prostředí, které na mládež ať už přímo a úmyslně, či nepřímo a bezděčně působí. To znamená, že přístupy optimální v určité situaci a době mohou a nemusí být optimální v jiných podmínkách. Týká se to především tak zásadních přístupů,

jako je převaha represivních opatření nad výchovnými a naopak. Tolik oblíbená represe nemusí být prostě vždy ideálním řešením.

V dnešní době kritizujeme děti a mládež, za jejich nevalné využívání volného času, za spoustu času, který prosedí u televize a počítače, za to, že jsou stále více agresivnější a nevím co ještě, ale měli bychom se zamyslet, kdo jim to všechno nabízí a umožňuje. Příliš zaměstnaní rodiče jsou rádi, že mají od svých dětí klid a nevěnují jim tolik času kolik by si děti zasloužily a pro svůj zdravý vývoj potřebovaly. Média nabízejí podle mého až příliš brutality. V odpoledních hodinách děti sledují vraždy a násilí a ve večerních se nedají odtrhnout od reality show, které jim ukazují, že alkohol a sex jsou nezbytnou součástí každodenního života. Veřejné osobnosti, politici a celebrity, které by měly být pro mládež a celou společnost vzorem, prochází bez úhony drogovými a korupčními aférami. Můžeme říct, že za současnou situaci v řadách mládeže, můžeme my všichni. Pokud chceme, aby se mládež chovala mravně a zodpovědně, měli bychom se tak začít chovat především my dospělí.

Je jasné, že tato práce nemůže nabídnout řešení, které by mohly využít všechny zainteresované instituce, ani to není jejím cílem. Její cílem je přispět k charakteristice současného způsobu života mládeže v naší společnosti a naznačit možnosti ovlivňování hodnotového systému mladé generace ve prospěch řešení stále aktuálnějšího problému kriminality mládeže.

Proto se zaměřím především na instituci, která má podle mého názoru možnost ovlivnit hodnotový systém mládeže nejvíce. Rodinu. Kvalita rodinného zázemí má pro dítě a jeho vývoj klíčový význam. Dítě z rodiny přebírá nejen vzorce chování, ale i hodnotové orientace, kterými se řídí i ve svém dalším životě. Rodina je nezastupitelná v socializačním procesu a nemalou měrou se podepisuje na mravním vývoji dětí. Rodiče samozřejmě neovlivní vnitřní, geneticky zakódované, prvky osobnosti svého dítěte, ale můžou mu vytvořit vhodné prostředí pro jeho bezproblémový vývoj.

Oblast na kterou by se měli zaměřit rodiče, ale i celá společnost, je oblast volného času dětí a mládeže, protože kvalitní volnočasové aktivity jsou nejlepší prevencí negativních jevů, mezi něž patří i kriminalita. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím, samozřejmě jen do určité míry, nahradit případné nedostatky školského systému a rodinného

prostředí. Rodiče by se měli snažit usměrňovat děti v jejich volném čase tak, aby to do jejich života přineslo co nejvíce pozitiv. Měli by si umět otevřeně popovídat se svými dětmi o jejich problémech. A když se objeví závažnější problém, neměli by se zdráhat včas a bez ostychu navštívit zařízení, kde jim školení odborníci mohou poradit a pomoci. Veliký význam pro předcházení problémů, včetně kriminality mládeže, mají proto i orgány jako pedagogicko-psychologické poradny, oddělení péče o rodinu a děti při obvodních či městských úřadech a kurátoři pro mládež.

A pokud si klademe otázku, kdo má děti učit základním morálním hodnotám, nabízí se nám samozřejmě odpověď, kdo jiný by měl děti učit hodnotám než jejich vlastní rodiče. Až tam, kde rodina selhává a neobstojí tudíž ani jako partner školy, se pak otvírá prostor pro orgány pečující o děti a mládež.

A proč učit děti základním morálním hodnotám? Protože to tak dělali naši rodiče. Protože je to tradice. Protože jejich předávání přispívá k tomu, aby společnost byla bezpečná. Protože jim věříme. Protože jsou správné. Protože výzkumy ukazují, že chování založené na morálce pomáhá dětem plně rozvinout smysl pro samostatnost, nezávislost a sebedůvěru.

Všechny tyto odpovědi jsou svým způsobem správné. Ale podstatné je, že učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy, jakým můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítily šťastné. A to je vlastně podle mého i odpověď na to jak ovlivnit negativní vývoj kriminality mládeže. Šťastné děti, které uznávají základní morální hodnoty se stěží budou uchylovat ke kriminalitě a drogám při řešení svých problémů.

Šťastné děti však potřebují oba rodiče, milující prostředí a dostatek pozitivních podnětů ke svému dalšímu rozvoji. Rodiče by se měli nad sebou zamyslet a pokud své děti opravdu milují, měli by svým dětem věnovat místo drahých hraček, vysokého kapesného, svůj čas. Měli by vést děti ke sportu a kolektivním hrám, protože děti potřebují patřit do nějaké vrstevnické skupiny a je lepší, když neznají nudu a dělají něco co je baví. Měli by v dětech probudit zájem o naši krásnou zemi, která nabízí tolik zajímavých příležitostí k poznávání. Rodiče by prostě měli dětem nabídnout co nejširší paletu možností trávení volného času, protože v žádném dalším období života není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum aktivit. Bohužel jsou mnohé rodiny při využití

svého volného času determinovány finančními možnostmi. Děti mají sice spoustu zájmů, neuskutečněných cílů a snů, ale finanční situace jejich rodiny je drží doma u počítače, před televizí nebo je v horším případě vyžene na ulici. V tomto směru by se měli zamyslet naši vládní představitelé a konečně by měli něco udělat pro podporu rodin s dětmi.

4.3 Dílčí závěr

Vliv hodnotového systému na jednání člověka nelze přeceňovat. Jednání člověka je ovlivněno vnitřní psychologickou a biologickou stránkou osobnosti i vnějšími vlivy. Prostředím v kterém mladý člověk vyrůstá a v kterém se formuje jeho charakter a vztah k okolnímu světu. Vliv hodnotového systému je tedy modifikován ostatními složkami osobnosti a společenskými podmínkami, jejichž negativní vývoj do značné míry předurčuje asociální vývoj jedince. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání z důvodu rozpadající se rodiny, problémy se školou, v povolání, nízký sociální statut, poruchy chování, drogová a alkoholová závislost, snížený intelekt, špatně trávený volný čas, apod.

Vedle rodiny, která má podle mého nejvýznamnější úlohu při ovlivňování hodnotového systému dětí a mládeže, významná úloha, v tomto směru, připadá i učitelům, vychovatelům a ostatním pedagogickým pracovníkům. Jim totiž, vedle rodiny, je v nejdůležitějších obdobích vývoje a formace osobnosti svěřena mládež, na kterou mají vliv nejen pokud jde o získávání vědomostí a dovedností, ale i postojů, jež určují chování mládeže v celém jejím životě.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo přispět k charakteristice současného způsobu života mládeže v naší společnosti a naznačit možnosti ovlivňování hodnotového systému mladé generace ve prospěch řešení stále aktuálnějšího problému kriminality mládeže. Podle mého názoru byl cíl naplněn. Myslím si, že ti co tuto práci přečtou, lépe porozumí současnému životu mládeže i jejich problémům a že si i v naznačených možnostech řešení popisovaných jevů najdou něco co by mohli použít v praxi.

Po přečtení těchto materiálů bychom se měli všichni zamyslet, jestli dnešní vývoj ve společnosti, je dobrým vzorem pro naši mladou generaci. Jak se může mládež učit kladným a morálním hodnotám, když vidí současný stav? Každé druhé manželství rozpadá, materiální hodnoty jsou prioritou, násilí a brutalita je díky médiím běžnou součástí každého dne a mládež se neustále setkává s tím, že obohatit se na úkor jiného je normální jev. Mnohdy je ten, co zaslouží potrestání hrdinou a zastáncem zákona je opovrhováno. Současnou situaci lze vyjádřit i úslovím „kde hřeší staří, tam se mladí učí špatnému.“ Proto si troufám říct, že cesta k nápravě problémové mládeže, vede přes nápravu celé společnosti.

Ve společnosti se bohužel projevuje sílící trend k lhostejnosti k trestné činnosti a neochota státních orgánů aktivně vystupovat proti trestným činům a k jejím pachatelům. Resort školství v podstatě rezignoval na mravní výchovu, jejíž nedílnou součástí jsou právní výchova, studium zákonů a morální výchova. V oblasti prevence se stát zaměřuje toliko na sekundární prevenci, ale již daleko méně na výchovu k právnímu vědomí dětí, ale i jejich rodičů. Vysoká míra nezaměstnanosti, všude přítomná nuda, rozšířená ekonomická kriminalita a další negativní jevy včetně nevhodných televizních programů formují myšlení mladých lidí daleko hlouběji, než slabý a selhávající stát s neúčinnými preventivními projekty.

Pokud již děti a mládež trestnou činnost páchají, měli by, dle mého názoru, pracovníci všech výchovných institucí ještě intenzivněji působit na jejich výchovu a snažit se udržet tyto osoby, pokud to není opravdu nezbytné, mimo patologické působení ústavních zařízení, případně věznic pro mladistvé. Někdy je ovšem nařízení ochranné či ústavní výchovy osobám mladším osmnácti let bohužel nevyhnutelné.

Po skončení jejich ústavní či ochranné výchovy považují, vedle spolupráce se sociálními pracovníky a kurátory, za jeden z nejdůležitějších prostředků prevence kriminality, jejich návrat do rodiny nebo zajištění potřebného zázemí včetně možnosti ubytování. O to by se samozřejmě měla postarat rodina a pokud rodina selže, tak by ji měl stát plně nahradit. Rodiče těchto dětí by měli po dobu jejich pobytu v ústavních zařízeních navštěvovat odborné poradny, aby své děti dokázali lépe pochopit a měli by se připravovat na jejich budoucí společný život.

Resumé

V bakalářské práci se zabývám problematikou hodnotového systému mládeže a jeho vlivu na kriminalitu.

První část jsem rozdělil na dvě nosné podkapitoly. První z nich s názvem „Teoretická východiska“ vysvětluje pojmy hodnoty a hodnotový systém. Druhá podkapitola „Mládež a období dospívání“ zprostředkovává poznatky o psychickém vývoji a osobnosti adolescenta, popisuje vývojové zvláštnosti tohoto složitého životního období a hodnotový systém dnešní mládeže.

Druhá část je zaměřena na příčiny a specifické znaky kriminality mládeže, objasňuje pojmy mladiství, mládež, kriminalita aj. Uvádím zde i vybrané statistické údaje, kterými lze ilustrovat skutečnost, že stav delikvence dětí a mladistvých v ČR je skutečný společenský problém.

Část třetí „Vlivy ovlivňující tvorbu hodnot a postoj mládeže ke kriminalitě“, rozebírá vzory se kterými se dnešní mládež ztotožňuje. Vzhledem k rozsahu práce se zabírá pouze těmi jevy, které mají podle mého mínění na danou problematiku největší vliv. A to vlivem rodiny, školy a volného času.

Snahou poslední čtvrté části je splnit cíl bakalářské práce. Dát odpověď na otázku, jak moc ovlivňuje hodnotový systém mladého člověka jeho vztah ke kriminalitě a naznačit možnosti ovlivňování hodnotového systému mladé generace ve prospěch řešení stále aktuálnějšího problému kriminality mládeže.

Z předložených materiálů vyplývá, že na kriminalitu mládeže má vliv nejenom hodnotový systém, ale i velká spousta dalších faktorů, které se samozřejmě na vývoji hodnotového systému podílejí. Jsou to faktory biologické, psychologické a fyziologické - zděděné a vrozené vlastnosti jedince, jeho fyzická a psychická konstituce a jeho ranný vývoj, ale i vnější, spočívající v oblasti sociální - související se sociálním prostředím v němž jedinec žije, bydlí a komunikuje. Kriminologické výzkumy a zkušenosti sociálních pracovníků, policistů, trestních soudců a státních zástupců i personálu věznic potvrzují, že pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních charakteristik a společných „zkušeností“, které do značné míry předurčují jejich asociální vývoj. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů

v dětství a dospívání (rozvody), problémy se školou, v povolání, nízký sociální statut, poruchy chování, drogová a alkoholová závislost, snížený intelekt, špatně trávený volný čas, apod. Tedy negativní jevy, které úzce souvisí i s utvářením hodnotového systému jedince.

Anotace

Hasil, Jaromír. Hodnotový systém a jeho vliv na kriminalitu mládeže. (Bakalářská práce). Brno: Institut mezioborových studií Brno, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006.

Práce pojednává o problematice hodnotového systému mládeže a jeho vlivu na kriminalitu, jejím cílem je přispět k charakteristice současného způsobu života mládeže v naší společnosti a naznačit možnosti ovlivňování hodnotového systému mladé generace ve prospěch řešení stále aktuálnějšího problému kriminality mládeže.

Klíčová slova:

Hodnoty, hodnotový systém, mládež, kriminalita, vliv, rodina, škola, volný čas

Hasil Jaromír : Value system of youth and its effect on criminality. Brno Institute of interdeparmental studies Brno, University of Tomas Bata in Zlin, 2006.

This work discusses the problematic of value system of youth and its effect on criminality, its aim is to contribute to characteristic of actual way of life of young people in our society and to indicate possibilities of influence of value system of young generation to benefit from solution of still actual problem of criminality among youth.

Key words :

Value, value system, youth, criminality, influence, family, school, leisure time.

Literatura a prameny

1. Eyr, L., Eyr, R. Jak naučit děti hodnotám. Praha: Portál, 2000.
2. Fromm, E. Mít nebo být? Praha: Aurora, 2001.
3. Heller, J., Pecinová, O. a kol. Závislost známá i neznámá. Praha: Grada, 1996.
4. Kraus, B., Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001.
5. Macek, P. Adolescence. Praha: Portál, 1999.
6. Marešová, A. K problematice delikventní mládeže- hlubší pohled na statistické údaje. Praha: Kriminalistika, 4/2000.
7. Nakonečný, M. Základy psychologie osobnosti. Praha: Management Press, 1993.
8. Sak, P., Saková, K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda servis s.r.o., 2004.
9. Taxová, J. Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
10. http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2000/00_02/stechova.html
11. http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_04/sejcova.html
12. http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2003/03_04/cirtkova.html